https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 27.01.2026

I.P.Amaniyazov
Qaraqalpaqstan awıl-xojalıǵı hám agrotexnologiyalar institutı
Email: islambekamaniyazov1995@gmail.com
Telefon nomeri: +998932949556

QARAQALPAQSTAN EKOLOGIYALıQ SHARAYATıNDA POMIDOR ÓSIMLIGINE BIOTIKALıQ TÁSIRIN BAHALAW

Kirisiw. Qaraqalpaqstan ekologik sharayatında pomidor ósimliginde ushırasatuǵın abiotik hám biotikalıq tásirler nátiyjesinde ónim kópshilik bólimin jaramsız halǵa kelip atır. Aymaq sharayatında jasaytuǵın paydalı zıyankeslerdıń turlerin úyreniw nátiyjesinde biologiyalıq gúres usılların jetilistiriw hámde ónimdi taza halında saqlap qalıwdan ibarat.

Qaraqalpaqstannıń arqa rayonlarında awıl-xójalıǵı eginlerinen tıykarınan kartoshka, pomidor, burish, piyaz sıyaqlı ósimlikler turleri egiledi. Sol aymaqtıń tıykarǵı azıqlıq ónimine aylanıp úlgirgen. Arqa rayonlarida klimat sharayatı joqarǵı rayonlarıǵa qaraǵanda awırraq bolıw awıl-xójalıq eginlerdi jetilistiriwde biraz qıyınshılıqlarǵa alıp keledi.

E.Toreniyazov[1], dıń maǵlıwmatlarına qaraǵanda, Aymaq sharayatında keyingi jıllarda hawa temperaturasınıń kóteriliwi awıl-xojalıq eginlerde harqıylı ziyankeslerdıń kóbeyiwine sebeb bolmaqta.

Material hám usıllar. Awıl-xojalıq eginlerine qarsı biologiyalıq gúres usılların shólkemlestiriw kerek bolatuǵın zıyankeslerdıń zıyanlıq dárejesin anıqlaw boyınsha В.И. Танский[2], tájiriybe oqıw hám maǵlıwmatlardı statistikalıq analız qılıw Б.Д.Доспехов[3], usıllar járdeminde orınlandı.

Nátiyje hám onı talqılaw. Qaraqalpaqstan respublikasınıń eń arqa rayonınan bolǵan Qaraózek rayonı esaplanadı. Jer maydanı boyınsha respublikada joqarı orınlardı iyeleydi. Tıykarǵı obyekt esaplanǵan pomidor ósimliginde ushırasatuǵın sóriwshı hám kemiriwshi zıyankeslerdıń turlerin úyreniw. Tomat

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 27.01.2026

atızında ushırasatuǵın tıykarǵı sóriwshı zıyankeslerden aqqanat, shırınjalar, órmekshi kene turler tıykarǵı dominant turleri esaplanadi.

Aqqanat zıyankes may ayınıń ushınshı yarımınan baslap atızlarda payda baslaydı hám sentyabr ayınıń ushınshı yarımına kelip atızlarda sanı azayıp issıxana yaki úyleridegi gullerde jasawın dawamı ettiredi. Shırınjalar turler aymaqta may ayınıń ekinshi yarımınan baslap sentyabr ayı aqırına shekkem rawajlanıwın dawam etedi. 2025-jıllıǵı Amanıyazovtıń alǵan maǵlıwmatlarıǵa qaraǵanda órmekshi kene iyun ayında rawajlanıw dawamı etirip atırǵanlıǵı belgili boldı[4]. Órmekshi kene pomidor ósimliginde juda kem muǵdarıda ushırastı. Pomıdor ósimligin barlıq turlerinde(gibrid) gawasha sovkasınıń mayekler tabıldı. Iyun hám avgust ayılarında bul kemiriwshi zıyankes pomidor miywelerin jep olardı jaramsız jaǵdayǵa ónimnıń sapalıq muǵdar tómen dárejege ákeliwın kórsetdi. Aymaǵımızda tıykarǵı kemiriwshı zıyankeslerden guzlik, undew belgisi bar sovka, jabayı gamma turler ushırasıp nál kógeriw dáwirinen baslap egin jıynalǵanǵa deyin keltiredi. Tomat atızında baqlawlar ótkergenimizde tolıq kórinip iyun ayınıń ushinshi on kunliginen baslap kóbeyip, avgusttıń aqırına shekem dawam etkenligi esapqa alınıp zıyankestıń tıykarǵı bólegin gawasha sovkası quradı.

Juwmaq hám usınıs. Solay etip, Aymaǵımızda ushırasatuǵın zıyankeslerdıń zıyanlıq dárejesın anıqlawımız nátiyjesinde bir neshe juwmaqlarǵa keldik. Arqa rayonlarda ushırasatuǵın zıyankeslerige qarsı biologiya gúres usılların may ayınınıń ekinshi yarımınan baslap ámelge asırıw hámde zıyankeslerdıń zıyanlılıq shegarasınan uslap turiw ushın kuzetiwlerdi waqtında ámelge asırıw. Aqqanat zıyankesine qarsı mikrobiologiyalıq preparatlardı 10 kunde ótkerip qollaw hám agrotexnikalıq tadbirlerdi zıyankeslerdıń iyun ayına rawajlanǵanlıǵı sebebler sol waqıtta tez ámelge asırıw talap etiledi.